

แนวทางการส่งเสริมการผลิตมังคุดคุณภาพของกลุ่มเกษตรกร

ชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง ตำบลควนทอง อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช

Approaches for Extending Quality Mangosteen Production for Bannameung Farmers Group
in Kuanthong Sub-district, Khanom District, Nakhon Si Thammarat Province

นางสาวชนิตา พรหมศิริ

สำนักงานเกษตรอำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช หมู่ที่ 3 ตำบลนอม อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช

บทคัดย่อ

แนวทางการส่งเสริมการผลิตมังคุดคุณภาพของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง ตำบลควนทอง อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจเกษตรกรที่ต้องการรับการถ่ายทอดความรู้การผลิตมังคุดคุณภาพ 2) ศึกษาสถานการณ์การผลิตมังคุดของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง 3) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมความรู้การผลิตมังคุดคุณภาพให้แก่เกษตรกร จากการศึกษาวิจัยพบว่า (1) มีกลุ่มเกษตรกรที่สนใจต้องการรับการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพ จำนวน 1 กลุ่ม คือ กลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง สมาชิกจำนวน 20 ราย มีปัญหาและความต้องการ ได้แก่ ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ ปัญหาโรคและแมลงที่ส่งผลต่อคุณภาพมังคุด และปัญหาปัจจัยการผลิตสูงและต้องการรวมกลุ่มมีอำนาจต่อรองราคา กับพ่อค้าคนกลาง (2) สถานการณ์การผลิตมังคุดของกลุ่มเกษตรกร พบว่า กลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง มีอายุระหว่าง 44 - 73 ปี ที่ตั้งแปลงอยู่ที่ หมู่ที่ 5 ตำบลควนทอง อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช มีพื้นที่ปลูกมังคุดของกลุ่ม จำนวน 80 ไร่ 3 งาน ประมาณ 1,606 ต้น ส่วนใหญ่เป็นต้นมังคุดที่ให้ผลผลิตแล้ว จำนวน 58 ไร่ 3 งาน ประมาณ 1,166 ต้น มีอายุตั้งแต่ 15-35 ปี การบริหารจัดการสวน เกษตรกรมีระบบน้ำในสวนมังคุดร้อยละ 55 เกษตรกรส่วนใหญ่มีการดูแลรักษามังคุดโดยใช้ปุ๋ยเคมีและปุ๋ยคอกรวมด้วยร้อยละ 40 เกษตรกรมีการตัดแต่งกิ่งมังคุดคิดเป็นร้อยละ 68 มีการกำจัดวัชพืชในสวนมังคุดใช้วิธีการตัดหญ้า ร้อยละ 100 และเกษตรกรไม่มีการกำจัดโรคแมลง ร้อยละ 60 กลุ่มเกษตรกรมีต้นทุนการผลิตมังคุดเฉลี่ย 4,886 บาทต่อไร่ ปริมาณผลผลิตมังคุดเฉลี่ย 505 กิโลกรัมต่อไร่ และ (3) แนวทางการส่งเสริมการผลิตมังคุดคุณภาพของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง ตำบลควนทอง อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ควรส่งเสริมองค์ความรู้การป้องกันกำจัดโรคแมลงและศัตรูพืช เพื่อเพิ่มผลผลิตมังคุดที่มีคุณภาพและลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกร

คำสำคัญ แนวทางการส่งเสริม, กลุ่มเกษตรกร, มังคุดคุณภาพ, จังหวัดนครศรีธรรมราช

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

เนื่องจากเกษตรกรชาวสวนมังคุดจังหวัดนครศรีธรรมราช ประสบปัญหาราคามังคุดตกต่ำทุก ๆ ปี เมื่อปี 2566 ที่ผ่านมาก็เช่นเดียวกัน ราคามังคุดในฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิต เดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายน 2566 ราคาผลผลิตมังคุดแบบคละ ราคาเฉลี่ยสูงสุด 29.86 บาท/กิโลกรัม และราคาเฉลี่ยต่ำสุด 11.58 บาท/กิโลกรัม (สำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2566)

จากการสำรวจการตลาด แผงรับซื้อมังคุด 3 แผง อำเภอขนอม ริมถนนคลองเหลง-ขนอม ตำบลควนทอง อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าเมื่อเดือนสิงหาคม 2566 ราคามังคุด อำเภอขนอม จำหน่ายแบบคละเทรวม ราคา 25 บาท/กิโลกรัม และแบบดอกดำ ราคา 10 บาท/กิโลกรัม ผลผลิตมังคุดที่เกษตรกรนำมาจำหน่ายแก่แผงรับซื้อมังคุด อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้ง 3 แผง รวมผลผลิตประมาณ 1,600 กิโลกรัม ซึ่งผลผลิตมังคุดอำเภอขนอม ยังไม่มีคุณภาพ พบผิวลาย ลูกเล็กและมีอาการเนื้อแก้วยางไหล ด้วยสาเหตุนี้ ส่งผลทำให้ราคามังคุดตกต่ำอย่างต่อเนื่องหลายปีอันเนื่องมาจากปัจจัยการผลิตสูงและเกษตรกรทำเกษตรผสมผสาน ทำให้ไม่มีแรงจูงใจในการพัฒนาคุณภาพมังคุด รวมทั้งขาดการส่งเสริมจากหน่วยงาน ในขณะเดียวกันเกษตรกรและพื้นที่ปลูกมังคุดในอำเภอขนอม มีจำนวนน้อย ประมาณ 176 ไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2566) เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ปลูกในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีพื้นที่ทั้งหมด 96,474 ไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2566)

ดังนั้นสำนักงานเกษตรอำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช จึงเห็นถึงความสำคัญที่จะต้องมีการศึกษาหาแนวทางการส่งเสริมเกษตรกรให้ผลิตมังคุดที่มีคุณภาพ ในพื้นที่อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจเกษตรกรที่ต้องการรวมกลุ่มรับการถ่ายทอดความรู้การผลิตมังคุดคุณภาพ
2. เพื่อศึกษาสถานการณ์การผลิตมังคุดของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมืองตำบลควนทอง อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการผลิตมังคุดคุณภาพของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมืองตำบลควนทอง อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผู้วิจัยได้ทราบข้อมูลสถานการณ์การผลิตมังคุดของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง
2. ผู้วิจัยได้แนวทางการส่งเสริมความรู้การผลิตมังคุดคุณภาพให้แก่เกษตรกรในพื้นที่บ้านหน้าเหมืองตำบลควนทอง อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. ผู้วิจัยสามารถนำแนวทางไปส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพกลุ่มเกษตรกรให้มีความเข้มแข็ง
4. เกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิตมังคุดที่มีคุณภาพ สามารถลดต้นทุนการผลิตมังคุด และมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

5. กลุ่มเกษตรกรสามารถมีอำนาจต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางได้ จำหน่ายผลผลิตในราคาที่สูงขึ้น
6. สำนักงานเกษตรอำเภอขอนแก่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการผลิตมังคุดได้กลุ่มเกษตรกรต้นแบบในการผลิตมังคุดคุณภาพ จำนวน 1 กลุ่ม ในพื้นที่บ้านหน้าเหมืองตำบลควนทอง อำเภอขอนแก่น จังหวัดนครศรีธรรมราช
7. สำนักงานเกษตรอำเภอขอนแก่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการผลิตมังคุดได้มีแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตมังคุดคุณภาพให้แก่เกษตรกรตรงตามปัญหาและความต้องการของเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำความรู้ไปพัฒนาผลผลิตและการบริหารจัดการสวนให้ดีขึ้นอย่างถูกต้องและเหมาะสม

ขอบเขตของการวิจัย

1. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาปัญหาความต้องการของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง สถานการณ์การผลิตมังคุดของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง ได้แก่ ข้อมูลเกษตรกรที่แปลงข้อมูลพืช การบริหารจัดการสวน ต้นทุนการผลิตมังคุด ปริมาณผลผลิตทั้งหมด การตลาดและแนวทางการพัฒนาผลผลิต

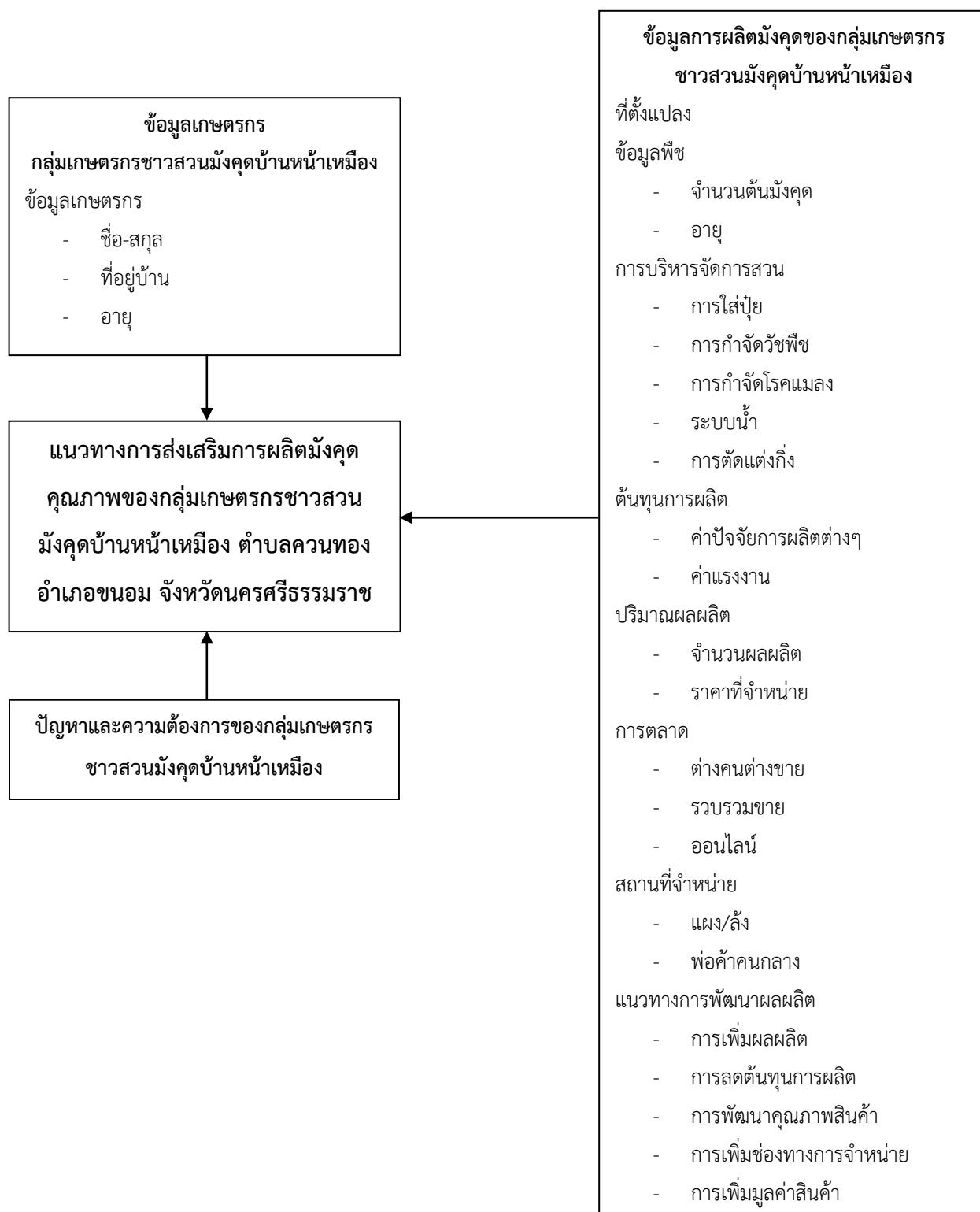
2. **ขอบเขตด้านประชากร** กลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง จำนวน 20 ราย

3. **ขอบเขตด้านพื้นที่** การวิจัยในครั้งนี้ กำหนดพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แปลงมังคุดกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง หมู่ที่ 5 ตำบลควนทอง อำเภอขอนแก่น จังหวัดนครศรีธรรมราช

4. **ขอบเขตด้านระยะเวลา** ผู้วิจัยกำหนดระยะเวลาการวิจัยครอบคลุม ระยะเวลาเตรียมการวิจัย ระยะดำเนินการวิจัย และระยะสรุปและรายงานผลการวิจัย ตั้งแต่เดือนมกราคม - เดือนกันยายน 2567

กรอบแนวคิด

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำเวที Focus group สำรวจปัญหาความต้องการของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุด บ้านหน้าเหมือง ศึกษาสถานการณ์การผลิตมังคุดของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง และศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตมังคุดคุณภาพของเกษตรกร เพื่อวิเคราะห์และศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตมังคุดคุณภาพให้แก่กลุ่มเกษตรกร ดังนี้

การตรวจเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวทางการส่งเสริม

1.1 แนวทางการพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร

คู่มือแนวทางการพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร (2563) กล่าวว่า การส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ คือ กระบวนการพัฒนาการเกษตรและเศรษฐกิจชุมชนแบบบูรณาการ โดยชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนตั้งแต่ร่วมคิด/ตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมลงมือ ร่วมติดตามประเมินผล ร่วมรับผลที่เกิดขึ้น มีเป้าหมายเพื่อให้ทุกภาคส่วนในชุมชนได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน มีกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participation Development Process) โดยมีการจัดเวทีชุมชน จำนวน 3 ครั้ง ได้แก่ เวทีชุมชนครั้งที่ 1 จัดทำแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อม สร้างความเข้าใจและปรับกระบวนการทัศนในการดำเนินการพัฒนาเชิงพื้นที่และวิเคราะห์สถานการณ์ของพื้นที่ กำหนดเป้าหมายร่วมของการพัฒนา เพื่อจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน เวทีชุมชนครั้งที่ 2 พัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มและเชื่อมโยงเครือข่าย เพื่อบริหารจัดการกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เวทีชุมชนครั้งที่ 3 สรุปบทเรียนและคืนข้อมูลสู่ชุมชน เพื่อถอดบทเรียน สรุปผลคืนข้อมูลและขยายผลสู่ชุมชนอื่น

2. การรวมกลุ่มเกษตรกร

2.1 กลุ่มเกษตรกร

วีระญา สุทธิวงศ์ (2559) กล่าวว่า กลุ่ม หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่สองคนหรือมากกว่ารวมตัวกันและมีปฏิสัมพันธ์กันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเฉพาะอย่างที่ได้กำหนดไว้ โดยคุณลักษณะกลุ่มที่สำคัญมี 4 ประการ ได้แก่ ต้องมีคนสองคนหรือมากกว่าที่มีปฏิสัมพันธ์กัน มีโครงสร้างกลุ่ม มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน และสมาชิกรับรู้ถึงการเป็นกลุ่มของตนเอง ซึ่งการที่บุคคลในองค์กรมาทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร

2.2 ประเภทของกลุ่มเกษตรกร แบ่งได้ 2 ประเภท ได้แก่

1. กลุ่มแบบเป็นทางการ หมายถึง กลุ่มที่ถูกแต่งตั้งขึ้นมาโดยอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบตามโครงสร้างขององค์กร เพื่อจะทำกิจกรรมสนองความต้องการขององค์กร
2. กลุ่มแบบไม่เป็นทางการ หมายถึง กลุ่มที่สมาชิกจัดตั้งหรือรวมตัวขึ้นมาเอง โดยไม่เป็นไปตามคำสั่งหรือโครงสร้างขององค์กร ซึ่งมักจะก่อตั้งจากความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิก และสามารถปรับเปลี่ยนเป็นกลุ่มอย่างเป็นทางการได้ในระยะเวลาหรือสถานการณ์ที่เหมาะสม

การรวมตัวของเกษตรกรอาจเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ เช่น กลุ่มธรรมชาติ การรวมตัวแบบนี้อาจเกิดขึ้นจากการที่เกษตรกรรวมตัวกันเองโดยไม่ตั้งใจ คือ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็มีการรวมตัวกันปรึกษาหารือกันในทุกขณะ

ที่มีความรู้จักคุ้นเคยกัน มีทั้งกลุ่มแบบที่เกิดขึ้นแบบไม่เป็นทางการและกลุ่มที่เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการซึ่งมีการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่ม มีคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม มีระเบียบข้อบังคับต่างๆ เพื่อเป็นหลักปฏิบัติที่แน่นอน อาจมีการจัดตั้งขึ้นในลักษณะที่เป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย หรือไม่ใช่นิติบุคคลก็ได้

2.3 ความสำคัญของกลุ่มเกษตรกรในงานส่งเสริมการเกษตร เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2561) สรุปความสำคัญของกลุ่มในงานส่งเสริมการเกษตร ดังนี้

(1) เพื่อสร้างกระบวนทัศน์หรือเปิดมุมมองใหม่ ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทักษะการทำงาน การวางแผนในสังคม และการสร้างความคิดที่ดี จะทำให้เกษตรกรอยู่ร่วมกันอย่างสันติมากขึ้น

(2) ทำให้เกิดพลังอำนาจในการคิดริเริ่มและต่อรอง อันจะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิก

(3) กลุ่มเป็นศูนย์กลางของการส่งเสริมพัฒนาแก่สมาชิก เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของสมาชิกในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรแก่ชุมชนเกษตร

(4) กลุ่มสามารถอบรมและประสานความสามารถให้ผู้มีความรู้ความสามารถเฉพาะในแต่ละด้านมารวมกันเพื่อสร้างความสำเร็จในด้านต่างๆ ให้เกิดขึ้น สมาชิกสามารถเสริมจุดแข็งและชดเชยจุดอ่อนซึ่งกันและกันได้ มีความสามารถรอบด้านที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่ม

(5) กลุ่มสามารถสร้างการตัดสินใจร่วม เป็นศูนย์กลางที่เอื้ออำนวยให้เกิดความเห็นหลากหลายทั้งที่ตรงกันและไม่ตรงกัน โดยสามารถใช้กลุ่มเป็นที่ยึดในการตัดสินใจของทุกฝ่าย เรียกว่า การตัดสินใจร่วมกัน การตัดสินใจของกลุ่มจะได้ผลดีและเป็นที่ยอมรับว่าการตัดสินใจโดยลำพัง และทำให้การตัดสินใจที่เกิดขึ้นมีคุณค่าและมีความหมายในการปฏิบัติมาก

(6) เพิ่มโอกาสในการแก้ปัญหาแก่สมาชิกและกลุ่ม จากการพบปะกันในการประชุมกลุ่ม ทำให้ทราบถึงความสามารถของกันและกัน ทั้งในแง่ของความรู้และปัจจัยของกลุ่ม

(7) ส่งเสริมการพัฒนาสมาชิกให้มีความรู้ความสามารถมากขึ้น ทั้งจากการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ระหว่างกันและกัน และการได้ทำงานร่วมกัน

คู่มือปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การพัฒนาองค์กรเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน และเครือข่าย (2556) ได้อธิบายถึง ความสำคัญขององค์กรเกษตรกรเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาการเกษตรเพราะเป็นการพัฒนาคนและพัฒนางานไปพร้อมๆ กัน และทำให้เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ ได้แก่ เพิ่มโอกาสด้านการเรียนรู้ เพิ่มโอกาสด้านการผลิต เพิ่มโอกาสทางการตลาดและเพิ่มอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ และเพิ่มโอกาสด้านการบริการ

2.4 ประโยชน์ของการรวมตัวกันเป็นองค์กรเกษตรกร วีระญา สุทธิวงศ์ (2559) กล่าวถึง การรวมตัวกันของเกษตรกรนับเป็นแนวทางสำคัญต่อการพัฒนาการเกษตร ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรหลายประการสามารถสรุปประเด็นที่เกี่ยวข้อง ได้ดังนี้

- (1) กลุ่มเกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิต ซื้อปัจจัยการผลิตได้ในราคาที่ถูกลง
- (2) กลุ่มเกษตรกรสามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาที่สูงขึ้น สามารถจะกำหนดราคาของตัวเองได้
- (3) กลุ่มเกษตรกรสามารถรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีของเจ้าหน้าที่ได้รวดเร็วยิ่งขึ้นมากกว่าการถ่ายทอดเป็นรายบุคคล ซึ่งทำได้ช้าและไม่ทั่วถึงและตามหลักของการเรียนรู้
- (4) กลุ่มเกษตรกรสามารถขอรับความช่วยเหลือจากรัฐได้ดีกว่าที่จะเรียกร้องโดยคนใดคนหนึ่งนอกกลุ่ม เพราะไม่สามารถอ้างว่าเป็นตัวแทนของเกษตรกรทั้งหมดได้
- (5) กลุ่มเกษตรกรสามารถผลิตสินค้าหรือผลผลิตส่งตลาดหรือผลิตให้บริษัทเอกชนได้ในจำนวนและคุณภาพตามที่บริษัทต่างๆ เหล่านั้นต้องการ ภายใต้การตกลงราคากันล่วงหน้า
- (6) กลุ่มเกษตรกรสามารถจะแปรรูปผลผลิตเป็นผลิตภัณฑ์อย่างอื่นได้ในกรณีที่ผลผลิตล้นตลาดหรือราคาผลผลิตตกต่ำ โดยการลงทุนร่วมกัน
- (7) กลุ่มเกษตรกรสามารถมีพลังต่อรองกับกลุ่มต่าง ๆ ได้ทั้งนี้เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตัวเองหรือเพื่อไม่ให้ผู้หนึ่งผู้ใดมาเอารัดเอาเปรียบสมาชิกของกลุ่มได้

2.5 แนวคิด หลักการในการพัฒนากลุ่มเกษตรกร

2.5.1 หลักการเรียนรู้

กรมส่งเสริมการเกษตร (2556) กล่าวว่า การเรียนรู้ มีความสำคัญต่อบุคคลและองค์กร การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ตลอดชีวิต “การเรียนรู้” คือ การเปลี่ยนแปลงศักยภาพแห่งพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งเป็นผลมาจากการฝึกหรือการปฏิบัติที่ได้รับ

ปัจจัยสำคัญของการเรียนรู้

- (1) ตัวผู้เรียน หมายถึง องค์กรเกษตรกร วิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย จะต้องไม่ปิดตัวเองสำหรับการเรียนรู้ กำหนดให้ชัดเจนว่าจะเรียนรู้อะไร มีเป้าหมายเพื่ออะไร แหล่งเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้และวิธีการประเมินความก้าวหน้าการเรียนรู้ของกลุ่มและองค์กร ซึ่งสามารถทำได้ด้วยตนเองหรือขอความร่วมมือช่วยเหลือจากผู้อื่น
- (2) สิ่งเร้าหรือสถานการณ์ที่เป็นตัวกระตุ้น หมายถึง สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบและทำให้เกิดการอยากเรียนรู้ซึ่งอาจเป็นสถานการณ์ที่พบเห็นหรือได้รับรู้เทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์หรือนำมาปรับประยุกต์ใช้กับกิจกรรมที่ทำอยู่ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่าง ๆ
- (3) ปฏิกริยาตอบสนอง หมายถึง ปฏิกริยาของกลุ่มหรือองค์กรที่ได้จากการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม จนทำให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้และประสบการณ์เดิมเพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่หรือสิ่งใหม่ ๆ ให้กับกลุ่มหรือองค์กร

ประเภทของการเรียนรู้

- (1) การเรียนรู้เชิงปรับตัว ได้เรียนรู้จากประสบการณ์นำไปสู่การประเมินผลและพิจารณาเพื่อจัดการกับปัญหา
- (2) การเรียนรู้เชิงคาดการณ์ ได้คาดการณ์ถึงอนาคตในหลากหลายรูปแบบ โดยพยายามหลีกเลี่ยงผลลัพธ์และประสบการณ์ในทางลบด้วยการระบุโอกาสที่ดีที่สุดในอนาคตพร้อม ๆ กับการค้นหาหนทางที่จะบรรลุผลสำเร็จให้ได้ ทำให้เราสามารถรับมือกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้
- (3) การเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ ได้แก้ปัญหาจริง ๆ โดยแสวงหาความรู้และดำเนินการตามหนทางของการแก้ปัญหาให้เกิดผลสำเร็จ

2.5.2 หลักการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชน ชุมชนหรือกลุ่มคนเข้าไปมีส่วนร่วมในการคิดตัดสินใจในการกำหนดนโยบายหรือแนวทางพัฒนาและมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ร่วมกัน

- (1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
- (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
- (3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน
- (4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

2.6 กระบวนการพัฒนาองค์กรเกษตรกร วิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย

2.6.1 การศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูล และการประเมินสถานการณ์

การศึกษาข้อมูล

ข้อมูลเป็นข้อเท็จจริงหรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ เช่น คน สัตว์ สิ่งของ สถานที่ โดยอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมต่อการสื่อสาร การแปลความหมาย และการประมวลผล ซึ่งข้อมูลอาจจะได้มาจากการสังเกต การรวบรวม การวัดข้อมูลเป็นได้ทั้งข้อมูลตัวเลขหรือสัญลักษณ์ใด ๆ ที่สำคัญจะต้องมีความเป็นจริงและต่อเนื่อง ข้อมูลที่ควรศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาองค์กรเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน และเครือข่าย ควรเป็นการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับกลุ่ม ซึ่งอาจได้จากการศึกษาเอกสาร จะทำให้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐาน ความเป็นมา วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ขอบเขต และแผนปฏิบัติงาน กิจกรรม ขั้นตอนหรือแนวทางปฏิบัติของกลุ่ม หรือการวิเคราะห์ตนเองของกลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาองค์กร เป็นการวิเคราะห์เพื่อการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงานขององค์กรให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสภาพแวดล้อม ที่สำคัญ คือ ทำให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การวิเคราะห์ด้วยวิธี SWOT

การประเมินสถานการณ์

การประเมินสถานการณ์ เป็นการเรียนรู้และค้นหาคำตอบของกลุ่มองค์กรหรือชุมชน โดยการสำรวจข้อมูลในเรื่องจุดแข็งหรือข้อดี ความพร้อมจะพัฒนาจากพื้นฐานที่มีให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการพึ่งพาตนเอง ด้านผู้นำ ด้านสมาชิก ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านวัฒนธรรมและกฎระเบียบต่าง ๆ ด้านการบริหารจัดการกลุ่มและเครือข่าย ด้านผลผลิตผลงาน ด้านการยอมรับของบุคคลภายนอก ด้านสาธารณประโยชน์ การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. มังคุด

3.1 สถานการณ์การผลิตมังคุด

มังคุด มีชื่อสามัญ มังคุด (mangosteen) ชื่อวิทยาศาสตร์ *Garcinia mangostana* L. อยู่ในวงศ์ Clusiaceae หรือ Guttiferae มีถิ่นกำเนิดในแถบคาบสมุทรมลายู เป็นไม้ผลยืนต้นที่ไม่มีการผลัดใบ มีผลเป็นแบบ berry รูปร่างกลมรีหรือกลมแป้น ขนาดค่อนข้างเล็ก น้ำหนักเฉลี่ย 75 - 100 กรัมต่อผล โดยมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3.5 - 7.0 เซนติเมตร ผลที่ยังอ่อนอยู่เมื่อถูกเสียดสีจะมียางสีเหลืองไหลออกมาที่ผิวเปลือก ส่วนของเนื้อที่รับประทานมีสีขาว ใน 1 ผล เนื้อจะแบ่งออกได้เป็น 5 - 7 กลีบ ภายในมีเมล็ดที่อาจจะพัฒนาหรือไม่พัฒนาอยู่ เมื่อผลสุกส่วนของเนื้อจะแยกออกจากเปลือกได้ง่ายเนื้อมีความนุ่ม ฉ่ำน้ำรสชาติหวานอมเปรี้ยว และมีกลิ่นหอมเล็กน้อย (กรมวิชาการเกษตร, ม.ป.ป.)

พื้นที่ปลูกมังคุดของประเทศไทยส่วนใหญ่อยู่ในภาคใต้ (ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พังงา) และภาคตะวันออก (จันทบุรี ระยอง ตราด) แหล่งเพาะปลูก 5 อันดับแรก ได้แก่ จันทบุรี นครศรีธรรมราช ชุมพร ตราดและระยอง ในปี 2556 มีพื้นที่ปลูกรวม 457,952 ไร่ โดยเป็นพื้นที่ที่ให้ผลผลิตแล้ว 409,052 ไร่ ผลผลิตรวม 278,919 ตัน หรือผลผลิตเฉลี่ย 682 กิโลกรัมต่อไร่ ช่วงเดือนที่เก็บเกี่ยวผลผลิตมาก คือ เดือนพฤษภาคม คิดเป็นร้อยละ 20.33 และเดือนมิถุนายน ร้อยละ 31.70 รองลงมา คือ เดือนกรกฎาคม สิงหาคม และกันยายน ร้อยละ 7.23, 9.91 และ 10.23 ตามลำดับ ทำให้ประเทศไทยมีผลผลิตมังคุดออกสู่ตลาดเป็นระยะเวลายาวต่อเนื่องอย่างน้อยถึง 5 เดือน ซึ่งการผลิตมังคุด ปี 2556 พบว่า มีต้นทุนการผลิต 13,768 บาทต่อตัน โดยราคาที่เกษตรกรขายได้ (มังคุดคละ) 15,420 บาทต่อตัน คิดเป็นผลตอบแทนสุทธิ 1,652 บาทต่อตัน (กรมวิชาการเกษตร, ม.ป.ป.)

คณะทำงานขับเคลื่อนการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตพืชเศรษฐกิจ สำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้จัดทำข้อมูลพืชเศรษฐกิจ มังคุด ประกอบด้วย ข้อมูลการผลิต ราคาเฉลี่ย รายงานว่า พื้นที่ปลูกมังคุดของจังหวัดนครศรีธรรมราช ปี 2566 จำนวน 96,474 ไร่ พื้นที่ให้ผลจำนวน 92,387 ไร่ มีผลผลิตรวม 43,533 ตัน และผลผลิตเฉลี่ยต่อเนื้อที่ให้ผล 471 กิโลกรัมต่อไร่ อำเภอที่มีพื้นที่ปลูกมากที่สุด 5 ลำดับแรก ได้แก่ อำเภอลานสกา อำเภอพรหมคีรี อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช อำเภอฉวางและอำเภอท่าศาลา มีพื้นที่ปลูกมังคุด จำนวน 21,666 ไร่ 14,824 ไร่ 11,275 ไร่ 7,081 ไร่และ 7,006 ไร่ ตามลำดับ

3.2 มังคุดคุณภาพ

มังคุดคุณภาพ คือ มังคุดที่มีผลมีน้ำหนักมากกว่า 80 กรัม มีลักษณะผิวมัน ปราศจากผิวที่มีตำหนิ และการเข้าทำลายของโรคและแมลง เนื้อภายในคุณภาพดี ไม่มีอาการเนื้อแก้วและยางไหลในผลซึ่งเป็นที่ต้องการมากของตลาดทั้งในและต่างประเทศ ปัจจุบันตลาดส่งออกมังคุดมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นและมีการเปิดตลาดใหม่ในหลายประเทศ ทำให้มีความต้องการซื้อมังคุดคุณภาพดีเพิ่มสูงขึ้นส่งผลให้ราคาผลผลิตคุณภาพดีสูงกว่าราคาผลผลิตด้อยคุณภาพ 3-4 เท่า ประเทศคู่ค้าที่นำเข้ามังคุดสด ได้แก่ สาธารณรัฐประชาชนจีน ฮองกง และเวียดนาม มังคุดแช่แข็ง ได้แก่ เกาหลีใต้ ไต้หวัน และญี่ปุ่น ส่วนประเทศคู่แข่งที่สำคัญ ได้แก่ อินโดนีเซีย และเวียดนาม (นฤพนธ์ สุโพธิวรรณและคณะ, 2561)

3.3 แนวทางการส่งเสริมมังคุดคุณภาพอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

"ชะอวดโมเดล" (สำนักงานเกษตรอำเภอชะอวด, 2566) มาจากต้นแบบกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดอำเภอชะอวด มีการบริหารจัดการผลผลิตมังคุดได้ดี ไม่มีปัญหาด้านราคา ใช้แรงงานในพื้นที่คัดแยกผลผลิตช่วยสร้างงานให้คนในพื้นที่มีรายได้ จนเกิดเป็น "ชะอวดโมเดล" ซึ่งเป็นต้นแบบให้ทุกอำเภอใช้แก้ปัญหามังคุดราคาตกต่ำ

3.3.1 โมเดลการรวมกลุ่มชาวสวนมังคุด

ปี พ.ศ.2560 อำเภอชะอวดได้ดำเนินโครงการระบบส่งเสริมแบบแปลงใหญ่ ซึ่งเน้นการรวมกลุ่มของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ โดยวางระบบการผลิตและการบริหารจัดการแปลงในแนวทางเดียวกัน เพื่อประหยัดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยเน้นการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด นำไปสู่การจัดการสินค้าเกษตรสู่สมดุล สร้างเสถียรภาพของราคาสินค้าเกษตรได้อย่างมั่นคงในอนาคต โดยมีการจัดตั้งแปลงใหญ่มังคุด 5 แปลง ปัจจุบันปี พ.ศ. 2566 การบริหารจัดการผลผลิตมังคุดในฤดูกาลที่ผ่านมา (กรกฎาคม – สิงหาคม 2566) มีกลุ่มเปิดประมูลจำนวน 8 กลุ่ม ซึ่งเป็นกลุ่มมังคุดสมาชิกของแปลงใหญ่มังคุดในพื้นที่อำเภอชะอวด มีการกำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกัน ประกอบด้วย 1) เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มและบริหารจัดการร่วมกัน เพื่อให้เกิดการรวมตัวกันผลิตและรวมกันจำหน่าย โดยมีตลาดรองรับที่แน่นอน 2) เพื่อให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตและมีผลผลิตต่อหน่วยเพิ่มขึ้น รวมทั้งผลผลิตมีคุณภาพได้มาตรฐาน และมีรายได้เพิ่มขึ้น 3) สร้างความเข้มแข็งแก่กลุ่มเกษตรกรเพื่อให้เกิดองค์กรเกษตรกรที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่มังคุดทั้งระบบ 4) เพื่อแก้ปัญหาราคาผลผลิตมังคุด 5) เพื่อเป็นต้นแบบเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งด้านการผลิต การบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรและการตลาดให้แก่เกษตรกรในพื้นที่อำเภอชะอวดและพื้นที่อื่นๆ ที่สนใจ นอกจากนี้แปลงใหญ่มังคุดอำเภอชะอวดได้มีการจำหน่ายแบบการประมูล ซึ่งมีการกำหนดกฎระเบียบการประมูลมังคุดโดยมีข้อตกลงร่วมกันของสมาชิกและกำหนดกติกาการประมูล และมีการประชุมแปลงใหญ่ เพื่อให้การขับเคลื่อนการดำเนินงานแปลงใหญ่มังคุดอำเภอชะอวดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีการทำแปลงเรียนรู้เพื่อเป็นการทดสอบหรือสาธิตเทคโนโลยีประเพณีที่เกษตรกรต้องการทราบ ภายใต้ความเห็นชอบของสมาชิกและบูรณาการกับหน่วยงานวิชาการ

ในพื้นที่ โดยมีแปลงเรียนรู้หลัก แปลงเรียนรู้เครือข่าย และเป็นแหล่งศึกษาดูงานให้แก่เกษตรกรในพื้นที่และนอกพื้นที่ได้มาเรียนรู้

3.3.2 โมเดลการกำหนดเป้าหมายและแผนปฏิบัติงาน

มีการจัดเวทีวิเคราะห์ จัดทำแผนเป้าหมายการพัฒนาของกลุ่ม ตามการบริหารจัดการรูปแบบแปลงใหญ่ ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การเพิ่มผลผลิต การลดต้นทุนการผลิต การพัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐานสินค้า การตลาด และการบริหารจัดการ พร้อมทั้งจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานแปลงใหญ่และบันทึกในระบบ

3.3.3 โมเดลการจัดทำบัญชีต้นทุนอาชีพ

แปลงใหญ่มังคุดอำเภอลำทะเมนชัยได้จัดทำต้นทุนการผลิตตามขั้นตอนการผลิตมังคุดคุณภาพ ตั้งแต่ค่าใช้จ่ายในการเตรียมต้นมังคุด ค่าใช้จ่ายการชักนำการออกดอก ค่าใช้จ่ายการส่งเสริมการพัฒนาการของผลมังคุด และค่าใช้จ่ายในการเก็บเกี่ยวผลผลิตมังคุด

3.3.4 โมเดลการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้

แปลงเรียนรู้ของแปลงใหญ่มังคุดอำเภอลำทะเมนชัย เกษตรกรได้นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ เพื่อเป็นต้นแบบให้กับเกษตรกรรายอื่นๆ ได้นำไปปฏิบัติตาม ในประเด็นดังนี้ 1) การป้องกันกำจัดศัตรูพืชเพลี้ยไฟ 2) การจัดการธาตุอาหารในมังคุด 3) การแก้ปัญหาเนื้อแก้วยางไหลในมังคุด 4) การใช้ชีวเวอร์เรียกำจัดหนอนขอนใบ 5) การใส่ปุ๋ยที่ถูกต้องและเหมาะสม 6) การใช้ปุ๋ยเคมีร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์ 7) การจัดการสวนที่มีประสิทธิภาพ 8) การใช้โดรน 9) การทำเกษตรแม่นยำ (Smart Farm)

3.3.5 ผลลัพธ์

แปลงใหญ่มังคุดอำเภอลำทะเมนชัย แปลงต้นแบบสามารถลดต้นทุนการผลิตต่อไร่ได้ มีค่าใช้จ่ายรวมทั้งหมด ในปี 2564 ปี 2565 และปี 2566 จำนวน 11,800 บาท จำนวน 11,490 บาทและจำนวน 11,200 บาท ตามลำดับ และเกษตรกรผลิตตามหลักวิธีการผลิตมังคุดคุณภาพทำให้มีผลผลิตมังคุดเพิ่มขึ้นร้อยละ 40 ปี 2566 (มังคุดในฤดูกาล) ผลิตได้ปริมาณ 2,595,700.50 กิโลกรัม มูลค่า 88,747,000.10 บาท ราคาที่จำหน่ายได้เฉลี่ย 34.19 บาท และมีการพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานสินค้า GAP ปี 2566 ร้อยละ 60 ต่อพื้นที่ มีผลผลิตมังคุดเกรด A B และ C ร้อยละ 60 ร้อยละ 25 และร้อยละ 15 ตามลำดับ และไม่มีผลผลิตมังคุดเกรด D

3.3.6 การคัดชั้นคุณภาพของผลผลิตมังคุด

แปลงใหญ่มังคุดอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ได้กำหนดมาตรฐานในการควบคุมคุณภาพผลผลิตเป็นต้นแบบของการประมูลมังคุด โดย ปัจจุบันการคัดเกรดผลผลิตมังคุดแบ่งเป็น 5 เกรด ดังนี้

เกรดที่ 1 คือ ผิวมัน น้ำหนัก 75 กรัมขึ้นไป หูเขียวครบสมบูรณ์ (ผิวลายไม่เกิน 20%)

เกรดที่ 2 คือ ผิวมัน น้ำหนัก 65 - 74 กรัม หูเขียวครบสมบูรณ์ (ผิวลายไม่เกิน 20%)

เกรดที่ 3 คือ ผิวลาย น้ำหนัก 75 กรัมขึ้นไป หูเขียวครบสมบูรณ์

เกรดที่ 4 คือ ตกไซค์/ลูกจืด

เกรดที่ 5 คือ ลูกดำ (ทุกผลที่มีสีคล้ำจนถึงดำ ห้ามแตก บุบสลาย ตกดินหรือช้ำมาก่อน

3.4 มังคุดอำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช

อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลขนอม ตำบลท้องเนียน และตำบลควนทอง ซึ่งตำบลควนทอง มีพื้นที่เพาะปลูกตามข้อมูลการขึ้นทะเบียนเกษตรกร ปี 2566 จำนวน 32,237 ไร่ และมีพื้นที่เพาะปลูกไม้ผลเศรษฐกิจ ทุเรียน มังคุด เงาะและลองกอง จำนวน 3,423 ไร่ และมีพื้นที่ให้ผลผลิตแล้ว จำนวน 1,420 ไร่ ซึ่งพื้นที่ปลูกมังคุดอำเภอขนอม มีจำนวน 222 ไร่ และพื้นที่ให้ผลผลิตมังคุด จำนวน 176 ไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจเกษตร, 2567)

บ้านหน้าเหมือง หมู่ที่ 5 ตำบลควนทอง อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่มีลักษณะเป็นภูเขาสูงและเป็นพื้นที่ลาดเชิงเขาและที่ราบ ซึ่งมีพื้นที่เพาะปลูกพืชทั้งหมด 2,373 ไร่ (ข้อมูลทะเบียนเกษตรกร, 2566) มีการเพาะปลูกมังคุดประมาณ 57 ไร่ (ข้อมูลทะเบียนเกษตรกร, 2566) มีทั้งพื้นที่บริเวณบนภูเขา ได้แก่ ภูเขาน้ำตก ทำนอย ภูเขาตาดฟ้าและภูเขาปน และพื้นที่ราบ ทำให้ผลผลิตมังคุดของเกษตรกรมีทั้งมังคุดภูเขาและมังคุดที่ราบ ที่ผ่านมาเกษตรกรยังไม่มีกรรวมกลุ่มหรือส่งเสริมการผลิตมังคุดในอำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช

4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิชุดา พิมลศรี และคณะ (2565) ศึกษาเรื่อง การส่งเสริมการผลิตและการตลาดมังคุดของเกษตรกรอำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกมังคุดอำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 50.07 ปี มีพื้นที่ปลูกเฉลี่ย 7.49 ไร่ ปริมาณผลผลิตเฉลี่ย 1,016.90 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) โดยเกษตรกรมีการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง ปัญหาและข้อเสนอแนะ พบว่า เกษตรกรขาดความรู้เรื่องการใช้ปุ๋ย และสารเคมี และด้านการตลาด ในประเด็นราคาผลผลิตไม่แน่นอน และราคาผลผลิตตกต่ำ ดังนั้นแนวทางการส่งเสริมการผลิตและการตลาดมังคุดของเกษตรกร พบว่า ควรส่งเสริมให้เกษตรกรมีการจัดการสวนตามมาตรฐาน GAP และการส่งเสริมด้านการตลาด โดยส่งเสริมผ่านสื่อบุคคล และการรวมกลุ่มเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การบริหารจัดการร่วมกันเพื่อเพิ่มผลผลิต ยกระดับคุณภาพสู่มาตรฐาน

อรุณชัย ตรีไวย (2562) ศึกษาการส่งเสริมการผลิตมังคุดคุณภาพในอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกมังคุดในอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรในปีการเพาะปลูก 2561/62 เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 53.69 ปี มีพื้นที่ปลูกมังคุดเฉลี่ย 5.45 ไร่ รายได้จากการขายมังคุดเฉลี่ย 91,421.55 บาทต่อปี และรายได้รวมเฉลี่ย 225,092.22 บาทต่อปี เกษตรกรมีการใช้เทคโนโลยีเกี่ยวกับการผลิตมังคุดของเกษตรกร โดยการตัดแต่งกิ่งหลังการเก็บเกี่ยว และมีระบบการให้น้ำแบบสายยางในการผลิตมังคุด เกษตรกรมีความรู้ในการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) การจัดการตามแผนควบคุมการผลิตแต่ละขั้นตอนครบถ้วน ร้อยละ 25.1 และการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตตามมาตรฐานความปลอดภัยและคุณภาพร้อยละ 15.0 และเกษตรกรมีปัญหาด้านความรู้เรื่องการจัดการศัตรูและโรคมังคุด แหล่งน้ำ และการจำหน่ายผลผลิต สำหรับแนวทาง

การส่งเสริมการผลิตมังคุดคุณภาพในอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช เกษตรกรต้องการให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจัดฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การสร้างแปลงสาธิต และการส่งเสริมเกษตรกรต้นแบบการผลิตมังคุดคุณภาพ

วิกิตตา ช่วยนุกูล (2564) ศึกษาการส่งเสริมการผลิตมังคุดตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกรในอำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ของเกษตรกรผู้ปลูกมังคุด ในอำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรปี 2563 จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ เกษตรกรที่ได้รับการรับรอง GAP และเกษตรกรที่ไม่ได้รับการรับรอง GAP ซึ่งเกษตรกรที่ได้รับการรับรอง GAP ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 55.48 ปี ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มแปลงใหญ่ มีพื้นที่ปลูกมังคุดเฉลี่ย 6.67 ไร่ ส่วนเกษตรกรที่ไม่ได้รับการรับรอง GAP ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 50.99 ปี ซึ่งไม่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร/สถาบันเกษตรกร มีพื้นที่ปลูกมังคุดเฉลี่ย 4.41 ไร่ เกษตรกรที่ได้รับการรับรอง GAP มีการปลูกมังคุดระยะห่าง 8x8 เมตร ส่วนเกษตรกรที่ไม่ได้รับการรับรอง GAP เป็นสวนดั้งเดิมไม่กำหนดระยะปลูก ด้านโรคระบาดและแมลงศัตรูมังคุดของเกษตรกรที่พบ คือ เนื้อแก้วยางไหล และเพลี้ยไฟ ส่วนด้านปัญหาของเกษตรกร คือ ผลิตมังคุดผิวสวยปลอดศัตรูพืช และมีข้อเสนอแนะให้รัฐบาลช่วยพยุงราคา กระจายผลผลิตและแก้ปัญหามังคุดล้นตลาด จากการศึกษาแนวทางการส่งเสริมเกษตรกรที่ได้รับการรับรอง GAP มีการได้รับความรู้ในระดับที่สูงกว่าและต้องการช่องทางการส่งเสริมผ่านสื่อบุคคลและใช้วิธีการบรรยาย ส่วนเกษตรกรที่ไม่ได้รับการรับรอง GAP ต้องการการส่งเสริมผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ และใช้วิธีการบรรยาย โดยส่งเสริมให้เกษตรกรที่ไม่ได้รับการรับรอง GAP มีการรวมกลุ่ม เพื่อง่ายต่อการผลิตมังคุดให้เป็นมาตรฐานเดียวกันและส่งเสริมเกษตรกรที่ได้รับการรับรอง GAP แล้วมีการบันทึกข้อมูลกิจกรรมการเกษตร

นฤพนธ์ สุโพธิ์วรรณ และคณะ (2561) ศึกษาความต้องการการส่งเสริมการผลิตมังคุดคุณภาพของเกษตรกรผู้ปลูกมังคุด ในตำบลพลี อำเภอลำสนธิ จังหวัดจันทบุรี พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกมังคุดในตำบลพลี อำเภอลำสนธิ จังหวัดจันทบุรี ที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรกับกรมส่งเสริมการเกษตร ปี 2558/2559 เกษตรกรเป็นเพศชายและหญิง ร้อยละ 50 เท่ากัน มีอายุเฉลี่ย 55.34 ปี เกษตรกรเกือบทั้งหมดเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร มีพื้นที่ปลูกมังคุดเฉลี่ย 7.60 ไร่/คน มีรายได้จากการผลิตมังคุดเฉลี่ย 32,612.18 บาท/ไร่ มีรายจ่ายจากการผลิตมังคุดเฉลี่ย 8,158.46 บาท/ไร่ มีการจ้างแรงงานในบางช่วงการผลิต เกษตรกรเกือบทั้งหมดจำหน่ายผลผลิตให้แก่ผู้ส่งออกที่จุดรับซื้อ (ล้ง) เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ในการผลิตมังคุดคุณภาพอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 96.2 รองกันหลุมด้วยดินผสมปุ๋ยคอก/ปุ๋ยเคมี ก่อนทำการปลูก ร้อยละ 86.8 ตัดแต่งทรงพุ่ม ร้อยละ 90.6 ฉีดพ่นปุ๋ยยูเรีย 46-0-0 ร่วมกับสารสกัดสาหร่าย ร้อยละ 99.1 ใช้สารเคมีป้องกันกำจัดได้ถูกต้องตามการเข้าทำลาย ร้อยละ 84 มีการจัดการน้ำโดยการเพิ่มปริมาณการให้น้ำขึ้นตามขนาดของผลเพื่อป้องกันกันจิบ เกษตรกรมีปัญหาและข้อเสนอแนะในการผลิตมังคุดคุณภาพในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรื่องต้นทุนการผลิตสูง ค่าจ้างแรงงานแพงหน่วยงานและเจ้าหน้าที่การเกษตรให้คำแนะนำความรู้ไม่ชัดเจน แจ้งข้อมูลข่าวสารไม่ต่อเนื่อง การสนับสนุนไม่เพียงพอและไม่ตรงตามความต้องการ ดังนั้นเกษตรกรต้องการการส่งเสริมการเกษตร ทั้ง 2 ด้าน ได้แก่

ช่องทางและวิธีการส่งเสริม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยต้องการความรู้อย่างมากที่สุด คือ การจัดการปุ๋ย การเตรียม แทะใบอ่อน-ออกดอก การป้องกันกำจัดศัตรูมังคุด การดูแลระยะการออกดอก และการดูแลการออกผลและบำรุงผล ตามลำดับ

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ประชากร คือ เกษตรกรผู้ปลูกมังคุด หมู่ที่ 5 ตำบลควนทอง อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่สนใจต้องการพัฒนามังคุดคุณภาพ จำนวน 20 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย คือ แบบสำรวจเกษตรกรโดยการประชาสัมพันธ์ผ่านผู้นำชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย การจัดเวที Focus group สอบถามเกษตรกรถึงปัญหาและความต้องการของเกษตรกรในการพัฒนามังคุดคุณภาพ แบบเก็บข้อมูลการผลิตมังคุด ประกอบด้วยข้อมูล 8 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลเกษตรกร 2) ที่ตั้งแปลง 3) ข้อมูลพืช 4) การบริหารจัดการสวน 5) ต้นทุนการผลิตมังคุด 6) ปริมาณผลผลิตทั้งหมด 7) การตลาด 8) แนวทางการพัฒนาผลผลิต เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความถี่ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการสำรวจเกษตรกรที่ต้องการรวมกลุ่มรับการถ่ายทอดความรู้การผลิตมังคุดคุณภาพ

จากการสำรวจเกษตรกรโดยการประชาสัมพันธ์ผ่านผู้นำชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย พบว่ามีเกษตรกรผู้ปลูกมังคุด พื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลควนทอง อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช สนใจต้องการพัฒนาผลผลิตมังคุด จำนวน 20 ราย เกิด “กลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง ตำบลควนทอง อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช ” ได้สอบถามเกษตรกรถึงปัญหาและความต้องการของเกษตรกรในการพัฒนามังคุดคุณภาพ สรุปตามลำดับ ความสำคัญ ได้ดังนี้ 1) ราคาผลผลิตตกต่ำ 2) โรคและแมลงที่ส่งผลต่อคุณภาพมังคุด 3) ปัจจัยการผลิตสูง เช่น ยาฆ่าแมลง ปุ๋ย 4) รวมกลุ่มมีอำนาจต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลาง

2. ผลการศึกษาสถานการณ์การผลิตมังคุดของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง

2.1 ข้อมูลเกษตรกร

สมาชิกผู้ปลูกมังคุด จำนวน 20 ราย มีเพศชายและเพศหญิงเท่ากัน ร้อยละ 50 มีอายุระหว่าง 44 - 73 ปี อายุเกษตรกรเฉลี่ย 60 ปี เกษตรกรมีที่อยู่บ้านและที่ตั้งแปลง อยู่ในหมู่ที่ 5 ตำบลควนทอง อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.2 ข้อมูลพืช

มังคุดมีพื้นที่ยืนต้นมังคุดของกลุ่ม จำนวน 80 ไร่ 3 งาน ประมาณ 1,606 ต้น และพื้นที่รวมต้นมังคุด ที่ให้ผลผลิตแล้ว จำนวน 58 ไร่ 3 งาน ประมาณ 1,166 ต้น ซึ่งต้นมังคุดมีอายุ 15-35 ปี ส่วนพื้นที่ยังไม่ให้ผลผลิต จำนวน 22 ไร่ ประมาณ 440 ต้น ซึ่งต้นมังคุดมีอายุ 2-4 ปี

2.3 การบริหารจัดการสวน

การบริหารจัดการสวนมังคุด แบ่งออกเป็น การใส่ปุ๋ย การตัดแต่งกิ่ง การกำจัดวัชพืช การกำจัดโรคแมลง และระบบน้ำ กลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง มีการบริหารจัดการสวนมังคุด โดยมีระบบน้ำในสวนมังคุดร้อยละ 55 เป็นระบบสปริงเกอร์ ส่วนที่เหลือไม่มีระบบน้ำ อาศัยน้ำฝนจากสภาพอากาศ สำหรับการใส่ปุ๋ย เกษตรกรส่วนใหญ่มีการดูแลรักษามังคุด โดยใช้ปุ๋ยเคมีและปุ๋ยคอกรวมด้วย ร้อยละ 40 ปุ๋ยเคมีอย่างเดียว ร้อยละ 40 ปุ๋ยคอกอย่างเดียว ร้อยละ 15 และปุ๋ยเคมีอินทรีย์ ร้อยละ 5 ไม่พบเกษตรกรที่ไม่มีการใส่ปุ๋ย นอกจากนี้มีเกษตรกรใส่โดโลไมท์ประมาณร้อยละ 20 และสาหร่ายร้อยละ 10 เกษตรกรมีการตัดแต่งกิ่งมังคุด คิดเป็นร้อยละ 68 มีการกำจัดวัชพืชในสวนมังคุดใช้วิธีการตัดหญ้า ร้อยละ 100 และบางรายมีการฉีดยาฆ่าหญ้าร่วมด้วยในบางครั้ง ในการกำจัดโรคแมลงและศัตรูพืชมังคุด เกษตรกรไม่มีการกำจัดโรคแมลงร้อยละ 60

2.4 ต้นทุนการผลิต

กลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง มีต้นทุนการผลิตมังคุดเฉลี่ยต่อไร่ 4,886 บาท ซึ่งรวมต้นทุนค่าปุ๋ย ค่ายากำจัดวัชพืช ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ค่าสารเคมีกำจัดโรคแมลง ค่าแรงงานและค่าใช้จ่ายต่างๆ ต้นทุนการผลิตที่สูงที่สุด คือ แรงงาน ปุ๋ยและสารเคมี ตามลำดับ

2.5 ปริมาณผลผลิต

กลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง ที่มีผลผลิตมังคุดแล้ว มีปริมาณผลผลิตมังคุดเฉลี่ยต่อไร่ 505 กิโลกรัม

2.6 การตลาด

กลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง ส่วนใหญ่จำหน่ายผลผลิตมังคุดให้แก่พ่อค้าคนกลาง แบบต่างคนต่างจำหน่าย ราคาสูงสุดที่เกษตรกรจำหน่ายได้ 100 บาท/กิโลกรัม และราคาต่ำสุดที่เกษตรกรจำหน่ายได้ 10 บาท/กิโลกรัม นอกจากนี้มีเกษตรกรจำหน่ายในรูปแบบออนไลน์บ้าง

2.7 แนวทางการพัฒนาผลผลิต

แนวทางการพัฒนาผลผลิตมังคุด มี 5 ด้าน ได้แก่ การเพิ่มผลผลิต การลดต้นทุนการผลิต การพัฒนาคุณภาพการผลิต การเพิ่มช่องทางจำหน่ายและการเพิ่มมูลค่าสินค้า จากการสำรวจกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง มีความต้องการในการพัฒนาการผลิต คือ การเพิ่มผลผลิตมากที่สุด รองลงมาคือการลดต้นทุนการผลิต การพัฒนาคุณภาพการผลิต และการเพิ่มช่องทางจำหน่าย ตามลำดับ

3. ผลการศึกษาแนวทางการส่งเสริมความรู้การผลิตมังคุดคุณภาพให้แก่เกษตรกร

จากที่มาและความสำคัญของการทำงานวิจัย จึงมีความต้องการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตมังคุดคุณภาพของเกษตรกรผู้ปลูกมังคุด อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช มี 2 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 แนวทางการส่งเสริมการผลิตมังคุดคุณภาพของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง ตำบลควนทอง อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย 1) สำรวจเกษตรกรที่สนใจจะพัฒนา

คุณภาพมังคุด 2) จัดเวที Focus group สอบถามเกษตรกรถึงปัญหาและความต้องการของเกษตรกรในการพัฒนา มังคุดคุณภาพ 3) เก็บข้อมูลการผลิตมังคุดของเกษตรกร 4) รวบรวมข้อมูลสถานการณ์การผลิตมังคุดคุณภาพ ของกลุ่มเกษตรกร

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เนื่องจากสถานการณ์การผลิตมังคุดกลุ่มเกษตรกรและให้สอดคล้องกับการทำ เวิร์ก Focus group ของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง พบว่า กลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง ควรส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพในด้านการผลิตหรือการบริหารจัดการสวนมากที่สุด โดยเฉพาะองค์ความรู้ การป้องกันกำจัดโรคแมลงและศัตรูพืช ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของการผลิตมังคุดคุณภาพของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุด บ้านหน้าเหมือง ต้องพัฒนาผลผลิตของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง เพื่อผลผลิตมังคุด ที่มีคุณภาพมากขึ้นและลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรต่อไปในขั้นตอนที่ 2 ซึ่งเป็นการส่งเสริมการผลิตมังคุด คุณภาพของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง ตำบลควนทอง อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช

ขั้นตอนที่ 2 การส่งเสริมการผลิตมังคุดคุณภาพของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง ตำบลควนทอง อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย 5) ศึกษารูปแบบ เครื่องมือและหัวข้อ การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการผลิตมังคุดคุณภาพให้แก่เกษตรกร ซึ่งหัวข้อถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการ พัฒนาการผลิตมังคุดคุณภาพให้แก่เกษตรกรได้จากขั้นตอนที่ 1 6) จัดอบรมถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการ พัฒนาการผลิตมังคุดคุณภาพให้แก่เกษตรกร 7) ทำแปลงเรียนรู้การพัฒนาการผลิตมังคุดคุณภาพและถอดองค์ความรู้ 8) จัดเวที Focus group แลกเปลี่ยนเรียนรู้สรุปข้อมูลการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพมังคุด

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการผลิตมังคุดคุณภาพของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุด บ้านหน้าเหมือง ตำบลควนทอง อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช มีประเด็นที่น่าสนใจควรอภิปราย ดังนี้

1. ปัญหาและความต้องการของเกษตรกร กลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง ตำบลควนทอง อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ 1) ราคาผลผลิตตกต่ำ 2) โรคและแมลงที่ส่งต่อคุณภาพมังคุด 3) ปัจจัยการผลิตสูง เช่น ยาฆ่าแมลง ปุ๋ย 4) รวมกลุ่มมีอำนาจต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลาง ซึ่งสอดคล้องกับ ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ผลิตมังคุดคุณภาพ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ว่าหากผลผลิตมังคุดคุณภาพจะเป็น ที่ต้องการของตลาดต่างประเทศ การผลิตมังคุดให้ได้คุณภาพและมีมาตรฐาน ทำให้ได้ราคาผลผลิตที่สูงขึ้นและ การรวมกลุ่มเกษตรกรสามารถต่อรองราคากับผู้รับซื้อได้ และปัญหาของเกษตรกร คือ มีปัญหาในเรื่องราคา ค่าปัจจัยการผลิต ค่าจ้างแรงงาน และขาดแคลนแรงงานในการเก็บเกี่ยวผลผลิต (ภักศจี ดำกิง, 2558)

2. ข้อมูลเกษตรกร กลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง ตำบลควนทอง อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช มีสมาชิกผู้ปลูกมังคุด จำนวน 20 ราย มีเพศชายและเพศหญิงเท่ากัน ร้อยละ 50 สอดคล้องกับเกษตรกรผู้ปลูกมังคุดในตำบลพลี อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา (นฤพนธ์ สุโพธิ์วรรณและคณะ, 2561)

อายุเกษตรกรเฉลี่ย 60 ปี มีอายุระหว่าง 44 - 73 ปี ซึ่งมีช่วงอายุค่อนข้างแตกต่างจากเกษตรกรผลิตมังคุดตามระบบเกษตรอินทรีย์ ตำบลอ่างศิระ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีอายุระหว่าง 48 - 59 ปี (ศรีสุตา พรหมพิมพ์, 2555)

3. ข้อมูลพืช มังคุดมีพื้นที่ยืนต้นมังคุดของกลุ่ม จำนวน 80 ไร่ 3 งาน ประมาณ 1,606 ต้น และพื้นที่รวมต้นมังคุดที่ให้ผลผลิตแล้ว จำนวน 58 ไร่ 3 งาน ประมาณ 1,166 ต้น ซึ่งต้นมังคุดมีอายุ 15 - 35 ปี เป็นส่วนใหญ่ ส่วนพื้นที่ยังไม่ให้ผลผลิต จำนวน 22 ไร่ ประมาณ 440 ต้น ซึ่งต้นมังคุดมีอายุ 2 - 4 ปี เช่นเดียวกับเกษตรกรชาวสวนมังคุด อำเภอกู่สง จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีต้นมังคุด อายุระหว่าง 11 - 40 ปี เป็นส่วนใหญ่ร้อยละ 86.8 (อรุณชัย ตรีไวย, 2562)

4. การบริหารจัดการสวน กลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง มีการบริหารจัดการสวนมังคุดโดยมีระบบน้ำในสวนมังคุดร้อยละ 55 เป็นระบบสปริงเกอร์ ใกล้เคียงกับเกษตรกรผู้ปลูกมังคุดอำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร ที่มีการให้น้ำด้วยระบบสปริงเกอร์ ร้อยละ 43.5 (วิชุดา พิมลศรีและคณะ, 2565) สำหรับการใส่ปุ๋ย พบว่าเกษตรกรมีการใส่ปุ๋ย ร้อยละ 100 แต่ส่วนใหญ่มีการใช้ปุ๋ยเคมีและปุ๋ยคอกร่วมด้วย ร้อยละ 40 ปุ๋ยเคมีอย่างเดียว ร้อยละ 40 ปุ๋ยคอกอย่างเดียวร้อยละ 15 และปุ๋ยเคมีอินทรีย์ ร้อยละ 5 ไม่พบเกษตรกรที่ไม่มีการใส่ปุ๋ย ซึ่งแตกต่างจากเกษตรกรผู้ปลูกมังคุดอำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร ยังมีเกษตรกรไม่ใส่ปุ๋ยเลย ร้อยละ 11.8 (วิชุดา พิมลศรีและคณะ, 2565) นอกจากนี้มีเกษตรกรใส่โดโลไมท์ประมาณร้อยละ 20 และสาหร่ายร้อยละ 10 เกษตรกรมีการตัดแต่งกิ่งมังคุด คิดเป็นร้อยละ 68 สำหรับต้นอายุมังคุดที่ให้ผลผลิตแล้ว ซึ่งน้อยกว่าร้อยละ 96.5 ของเกษตรกรปลูกมังคุดอำเภอลำสน จังหวัดชุมพร มีการตัดแต่งกิ่งหลังฤดูการเก็บเกี่ยว (ภาคจี คำกิ่ง, 2558) ในการกำจัดวัชพืชในสวนมังคุดของเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง ตำบลควนทอง อำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้วิธีการตัดหญ้าร้อยละ 100 และบางรายมีการฉีดยาฆ่าหญ้าร่วมด้วยในบางครั้ง ซึ่งใกล้เคียงกับการจัดการวัชพืชของเกษตรกรผู้ปลูกมังคุดอำเภอลำสน จังหวัดชุมพร ร้อยละ 93.5 โดยใช้เครื่องยนต์ในการกำจัดวัชพืช (ภาคจี คำกิ่ง, 2558) ในการกำจัดโรคแมลงและศัตรูพืชมังคุด เกษตรกรไม่มีการกำจัดโรคแมลงร้อยละ 60 ซึ่งอาจเป็นสาเหตุของปัญหาของกลุ่มเกษตรกรเรื่องโรคและแมลงที่ส่งผลต่อคุณภาพมังคุดและมาจากปัจจัยการผลิตสูง ในขณะที่เกษตรกรผู้ปลูกมังคุดอำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร มีการใช้สารเคมีในการจัดการโรคแมลงศัตรูพืช ร้อยละ 89.3 (วิชุดา พิมลศรีและคณะ, 2565) และเกษตรกรผู้ปลูกมังคุดอำเภอลำสน จังหวัดชุมพร ร้อยละ 99.1 ใช้สารเคมีในการป้องกันและกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช (ภาคจี คำกิ่ง, 2558)

5. ต้นทุนการผลิต กลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง มีต้นทุนการผลิตมังคุดเฉลี่ยต่อไร่ 4,886 บาท ซึ่งต้นทุนการผลิตที่สูงที่สุดคือ แรงงาน ปุ๋ยและสารเคมี ตามลำดับ ในขณะที่เกษตรกรผู้ผลิตมังคุดคุณภาพอำเภอลำสน จังหวัดชุมพร มีต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่ที่สูงกว่า คือ 6,602.92 บาทต่อไร่ และเกษตรกรมีปัญหาในเรื่องราคาค่าปัจจัยการผลิต ค่าจ้างแรงงานและขาดแคลนแรงงานในการเก็บเกี่ยวผลผลิต (ภาคจี คำกิ่ง, 2558)

6. ปริมาณผลผลิต กลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง ที่มีผลผลิตมังคุดแล้ว มีปริมาณ ผลผลิต มังคุดเฉลี่ยต่อไร่ 505 กิโลกรัม สูงกว่าปริมาณผลผลิตมังคุดต่อไร่ของอำเภอขนอม 216 กิโลกรัมต่อไร่ แต่น้อยกว่า ปริมาณผลผลิตมังคุดต่อไร่ของจังหวัดนครศรีธรรมราช 1,163 กิโลกรัมต่อไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจเกษตร, 2567)

7. การตลาด กลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง ส่วนใหญ่จำหน่ายผลผลิตมังคุดให้แก่พ่อค้าคนกลาง แบบต่างคนต่างจำหน่าย ซึ่งสอดคล้องกับเกษตรกรอำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร มีช่องทางการจำหน่ายผลผลิตมังคุด ที่ได้รับซื้อ ร้อยละ 71.9 (วิชุดา พิมลศรีและคณะ, 2565) แต่แตกต่างจากเกษตรกรผู้ผลิตมังคุดคุณภาพอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ที่มีการจำหน่ายผลผลิตโดยการนำผลผลิตไปรวบรวมที่กลุ่ม ใช้วิธีการประมูลราคาจากผู้ประกอบการ

8. แนวทางการพัฒนาผลผลิต แนวทางการพัฒนาผลผลิตมังคุด มี 5 ด้าน ได้แก่ การเพิ่มผลผลิต การลดต้นทุนการผลิต การพัฒนาคุณภาพการผลิต การเพิ่มช่องทางจำหน่ายและการเพิ่มมูลค่าสินค้า จากการสำรวจ กลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง มีความต้องการในการพัฒนาการผลิต คือ การเพิ่มผลผลิตมากที่สุด รองลงมาคือการลดต้นทุนการผลิต การพัฒนาคุณภาพการผลิต และการเพิ่มช่องทางจำหน่าย ตามลำดับ เกษตรกรไม่ต้องการพัฒนาการเพิ่มมูลค่าสินค้าซึ่งสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของเกษตรกรจากการทำ เวที Focus group

9. แนวทางการส่งเสริมการผลิตมังคุดคุณภาพของกลุ่มเกษตรกร มี 2 ขั้นตอน แบ่งเป็นขั้นตอนที่ 1 ประกอบด้วย 1) สำรวจเกษตรกรที่สนใจจะพัฒนาคุณภาพมังคุด 2) จัดเวที Focus group สอบถามเกษตรกรถึงปัญหา และความต้องการของเกษตรกรในการพัฒนามังคุดคุณภาพ 3) เก็บข้อมูลการผลิตมังคุดของเกษตรกร 4) รวบรวม ข้อมูลสถานการณ์การผลิตมังคุดคุณภาพของกลุ่มเกษตรกร 5) ศึกษารูปแบบ เครื่องมือและหัวข้อการถ่ายทอดความรู้ เกี่ยวกับการพัฒนาการผลิตมังคุดคุณภาพให้แก่เกษตรกร 6) จัดอบรมถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการผลิต มังคุดคุณภาพให้แก่เกษตรกร 7) ทำแปลงเรียนรู้การพัฒนาการผลิตมังคุดคุณภาพและถอดองค์ความรู้ 8) จัดเวที Focus group แลกเปลี่ยนเรียนรู้สรุปข้อมูลการส่งเสริมการพัฒนาคูณภาพมังคุด

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เนื่องจากสถานการณ์การผลิตมังคุดกลุ่มเกษตรกรและให้สอดคล้องกับการทำเวที Focus group ของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง พบว่า กลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง ควรส่งเสริมการพัฒนามังคุดคุณภาพในด้านการผลิตหรือการบริหารจัดการสวนมากที่สุด โดยเฉพาะองค์ความรู้ การป้องกันกำจัดโรคแมลงและศัตรูพืช ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของการผลิตมังคุดคุณภาพของกลุ่มเกษตรกรชาวสวน มังคุดบ้านหน้าเหมือง ซึ่งสอดคล้องกับเกษตรกรผู้ปลูกมังคุดในอำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร ที่มีแนวทางส่งเสริม ให้เกษตรกรมีการจัดการสวนตามมาตรฐาน GAP และการส่งเสริมด้านการตลาด โดยส่งเสริมผ่านสื่อบุคคล และการรวมกลุ่ม เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การบริหารจัดการร่วมกันเพื่อเพิ่มผลผลิต ยกระดับคุณภาพสู่มาตรฐาน (วิชุดา พิมลศรีและคณะ, 2565) และเกษตรกรผู้ปลูกมังคุดในอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ต้องการให้

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจัดฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การสร้างแปลงสาธิต และการส่งเสริมเกษตรกรต้นแบบ การผลิตมังคุดคุณภาพ (อรุณชัย ตรีไวย, 2562)

ข้อเสนอแนะ

1. แนวทางการส่งเสริมการผลิตมังคุดคุณภาพของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง ตำบลควนทอง อำเภอนนทบุรี จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อเป็นข้อมูลให้เจ้าหน้าที่สามารถกำหนดเป้าหมาย มีการส่งเสริมองค์ความรู้การป้องกันกำจัดโรคแมลงและศัตรูพืชเพื่อเพิ่มผลผลิตมังคุดที่มีคุณภาพและลดต้นทุนการผลิตให้แก่เกษตรกรได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
2. สำหรับการทําวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการส่งเสริมการผลิตมังคุดคุณภาพของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง ตามแนวทางการส่งเสริมการผลิตมังคุดคุณภาพของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมือง ตำบลควนทอง อำเภอนนทบุรี จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อให้การส่งเสริมและพัฒนาผลผลิตที่มีคุณภาพตรงตามปัญหาและความต้องการของกลุ่มเกษตรกร
3. นอกจากการส่งเสริมการผลิตมังคุดคุณภาพของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมังคุดบ้านหน้าเหมืองแล้ว สิ่งสำคัญ คือ ควรส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรให้มีความเข้มแข็ง มีความพร้อมในการพัฒนาผลผลิตและยอมรับปรับเปลี่ยนเพื่อให้กลุ่มเกษตรกรประสบความสำเร็จทั้งด้านการบริหารจัดการการผลิตและการบริหารจัดการกลุ่มอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการเกษตร. 2567. การจัดการศัตรูมังคุดเพื่อการส่งออก. คลังเอกสารความรู้ กรมวิชาการเกษตร. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2567 จาก <https://www.doa.go.th/share/showthread.php?tid=2412>
- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2566. คู่มือแนวทางการพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.
- _____. 2556. คู่มือปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การพัฒนาองค์กรเกษตรกร วิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.
- _____. 2555. ทะเบียนเกษตรกร. สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2567, จาก <https://farmer.doae.go.th/farmer/index/index1>

คณะทำงานขับเคลื่อนการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตพืชเศรษฐกิจ. 2567. แผนการดำเนินงานขับเคลื่อนการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตพืชเศรษฐกิจรายพืช จังหวัดนครศรีธรรมราช ปี 2566. สำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช. กรมส่งเสริมการเกษตร. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2567 จาก <https://drive.google.com/file/d/1CFYCBQzSwbDs1V7iCHedCYVYB93GqjTG/view>

นฤพนธ์ สุโพธิวรรณ, จินดา ขลิบทองและเฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ. 2561. ความต้องการการส่งเสริมการผลิตมังคุดคุณภาพของเกษตรกรผู้ปลูกมังคุดในตำบลพลี อำเภอลำดวน จังหวัดจันทบุรี. (การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8)

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ. 2561. กลุ่มและเครือข่ายในงานส่งเสริมการเกษตร. ใน การส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา (หน่วยที่ 11). นนทบุรี: สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วิกิตตา ช่วยนุกูล. 2564. การส่งเสริมการผลิตมังคุดตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกรในอำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครศรีธรรมราช. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

วิชุดา พิมลศรี, นารัตน์ สีสะสารและบำเพ็ญ เขียวหวาน. 2565. การส่งเสริมการผลิตและการตลาดมังคุดของเกษตรกร อำเภอยะหริ่ง จังหวัดชุมพร. วารสาร Roi Kaensarn Academi, ปีที่ 7(ฉบับที่ 8). สิงหาคม.

วีระญา สุทธิวงศ์. 2559. การรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วม. สำนักงานสหกรณ์จังหวัดอำนาจเจริญ. กรมส่งเสริมสหกรณ์. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2567 จาก <http://km.cpd.go.th/view.php?id=166>

ศรีสุดา พรหมพิมพ์. 2555. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตมังคุดตามระบบเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในตำบลอ่างศิระ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

สำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช. 2566. รายงานราคาและผลผลิตมังคุดจังหวัดนครศรีธรรมราช ปี 2566.

สำนักงานเกษตรอำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครศรีธรรมราช. 2566. เอกสารทางวิชาการ ชะอวดโมเดล. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2567. การประชุมข้อมูลเอกภาพไม้ผลระดับเขต ครั้งที่ 3 ประจำปี 2567.

_____. 2566. การประชุมข้อมูลเอกภาพไม้ผลระดับเขต ครั้งที่ 3 ประจำปี 2566.

อรุณชัย ตรีไวย. 2562. การส่งเสริมการผลิตมังคุดคุณภาพในอำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครศรีธรรมราช. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.